

esse univoceum respectu aliquorum, ut per se constat, et infra tractando de communitate entis et accidentis latius dicemus. Quod autem ita sit in præsentem quoad hanc partem de qua agimus, probatur, quia hic non intervenit analogia proportionalitatis, nec attributionis. Prior pars probatur, tum quia alias solum per translationem diceretur Deus principium creaturarum, non per proprietatem; tum etiam quia D. Thomas supra expresse fatetur dari unam rationem communem originis processionis creaturarum a Deo, vel unius personæ divinæ ab alia, quæ est, *aliquid ab aliquo esse*, et sic etiam dari unam communem rationem principii; in analogia autem proportionalitatis non est una communis ratio. Secunda autem pars probatur, quia Deus, ut dicitur primum principium creaturarum, non refertur ad se ut est principium personarum; ergo nulla potest ibi esse analogia attributionis. Item, quia alias Spiritus Sanctus diceretur principium creaturarum per attributionem ad Patrem, vel ad Filium, quod videtur satis absurdum. Item quia hic cessat ratio analogiæ attributionis, quæ esse solet inter Deum et creaturas, nimirum quod omne esse seu omnis perfectio creaturæ primario est in Deo, et ab illo pendet; hic autem una ratio principii non causatur ab alia, neque ab illa pendet; imo nec emanatio creaturarum per se pendet ex emanationibus divinarum personarum; quia multitudo personarum non erat per se necessaria ad productionem ad extra; cessat ergo in præsentem omnis ratio analogiæ attributionis.

19. In hac re distinguenda videntur illa tria, quæ supra in omni principio distinximus, scilicet, relatio principii, proxima ratio talis relationis, et id quod principium nominatur. Quoad primum, non est dubium quin hic sit analogia, quia relatio principii Dei ad creaturas est rationis, personæ autem divinæ producentis ad productam est realis. Et hunc sensum declarant expresse Scotus, dist. 29, quæst. 4. Imo hæc analogia, vel non est attributionis, sed proportionis tantum; vel saltem, si est attributionis, non est secundum communem conceptum, quia hic nullus est ad ens rationis, et reale.

20. Quoad secundum etiam existimo probabilius rationem principii actualis dici analogice, et principaliter de Deo secundum processionem ad intra quam ad extra, propter processionem adductas. Est autem hæc analogia attributionis, et non solum proportionis, si-

cut est analogia entis, et aliorum attributorum, quæ de Deo et creaturis proprie dicuntur. Nam hæc analogia principii fundatur in analogia, quæ est inter creationem, et processionem divinarum personarum in ratione originis seu emanationis. Quia si productiones non conveniunt univoce in communi ratione productionis, nec ratio principii potest esse univoca, præsertim cum esse hoc modo actuale principium creaturarum non conveniat Deo, nisi per denominationem extrinsecam ab emanatione creaturæ ab ipso. Quod autem ratio processionis analogia sit respectu creatæ et increatæ, quodque per prius dicitur de processione increata, probatur primo ex generali regula divinarum attributorum, quæ proprie semperque per prius de Deo dicuntur, ut infra probaturi sumus. Habet autem verum non tantum in essentialibus, sed etiam in personalibus; nam persona analogice dicitur de creatæ et increatæ; et Pater aut Filius dicuntur analogice de divinis personis et humanis.

21. Secundo, quia etiam in hac ratione est aliquo modo necessaria dependentia, et antecessio naturalis inter origines ad extra et ad intra. Nam, licet creatio ex parte sua per se non requirat Trinitatem personarum, et consequenter nec processionem ad intra, ex parte tamen Dei per se ac necessario illas requirit, et ab eis suo modo pendet. Tum quia omnis effectio per se pendet a persona agente; in Deo autem non potest esse persona sine productione, vel processione ad intra. Tum etiam quia creaturarum productio ex se pendet ex intelligentia et amore; non potest autem esse in Deo intelligentia sine Verbo, nec amor sine Spiritu Sancto. Et juxta hanc considerationem dixit D. Thomas, 1 part., quæst. 45, art. 6, *processiones personarum esse rationes productionis creaturarum*; et in responsione ad primum addit, quod *processiones divinarum personarum sunt causa creationis*. Atque ita solutum manet fundamentum, quod referendo tertiam sententiam attulimus contra hanc partem. Fundamentum autem Durandi nil obstat, imo declarat processionem divinarum personarum, cum sine ulla dependentia vel imperfectione, esse adeo eminentis rationis, ut non possint cum creatis productionibus univoce convenire. Quod ergo in persona producta, essentia non producat, sed communicetur tantum, non minuit veritatem productionis, sed potius pertinet ad infinitam perfectionem ejus. Sicut quod Pater

æternus producat Filium, non tantum similem in natura specifica, sed etiam ejusdem numero naturæ, non minuit veritatem generationis, sed pertinet ad infinitam perfectionem ejus, ut optime annotavit D. Thomas, 1 part., quæst. 41, art. 5, ad 1.

22. Quod vero ad tertiam attinet, id est, ad id quod principium denominatur, si omnino materialiter (ut ita dicam) sumatur, clarum est non posse intercedere analogiam, neque esse aliquid prius quam id quod primum principium creaturarum denominatur. Neque etiam esse potest aliquid perfectius quam id quod ex parte talis principii est radix et origo talis denominationis; est enim infinita perfectio ejus. Imo etiam si non adeo materialiter de illo principio loquamur, sed formaliter, quatenus est (ut sic dicam) principium in potentia, sic etiam existimo rationem principii non posse dici minus proprie aut per posterius de Deo ut est principium creaturarum; et hoc persuadent nonnulla argumenta facta in prima et tertia opinione. Et maxime quod hæc denominatio est absoluta, æterna et essentialis; sumitur enim ex attributo omnipotentia; potentia autem Dei in ratione potentia activæ vel productivæ non est analogice potentia, sed primario ac principaliter. Ratio ergo principii prout ab illa præcise sumitur non potest esse analogia.

23. *Satisfit objectioni.* — Dices: ergo potentia non dicitur analogice de potentia creandi et generandi, vel spirandi; consequens autem videtur falsum, nam talis est potentia qualis est actio vel productio; sed productio est analogia; ergo et potentia. Respondeo primum concedendo non esse talem analogiam, quæ posterius dicatur de potentia creandi; quia, ut dixi, potentia effectiva Dei non potest esse analogice potentia, quia per nullam proportionem aut attributionem ita nominatur; et quia est prima ac perfectissima potentia. Unde addo vel quoad hoc esse univocationem, vel si est aliqua analogia, ut fortasse est, per prius potentiam productivam dici de potentia creandi, etc., quam generandi, etc. Ratio est, quia formalis ratio potentia, quæ actum primum ad producendum significat, cum omni proprietate et perfectione reperitur in Deo respectu creaturarum; respectu autem internarum originum, vel divinarum personarum procedentium, magis est secundum modum concipiendi nostrum, quam secundum rem. Quia in re non tam est actus primus quam ultimus respectu interna-

rum processionum, ut latius infra constabit, tractando de scientia, voluntate et potentia Dei. Ratio autem est, quia potentia Dei respectu creaturarum est ad emanationem transeuntem reipsa distinctam, et non necessario fluentem a tali potentia; et ideo illa est propriissime potentia et actus primus respectu talis emanationis; at vero potentia generandi vel spirandi est secundum processionem immanentem, quæ in re non potest esse tantum in potentia, sed semper in actu, nec potest esse in re distincta ab eo quod a nobis concipitur per modum potentia, quantum ad absolutam perfectionem ejus, ut constat ex D. Thoma, 1 part., quæst. 41, art. 5; et ideo secundum rem et veritatem proprius dicitur potentia de creativa quam de generativa, etc.

24. *Principium generativum et spirativum an dicantur univoce.* — *Principium de Deo creante et operante ex subjecto qualiter dicatur.* — Neque obstat quod origo vel productio sit analogia, tum quia potentia Dei non sumit rationem suam ex habitudine ad extrinsecum, sed ex sua essentiali et absolutissima perfectione; tum etiam quia ad excellentiam divinæ potentia absolute sumptæ pertinet, ut neque ex necessitate sit conjuncta suæ actioni, nec etiam possit habere actionem sibi adæquatam seu ejusdem ordinis; atque ita fit ut imperfectio, quam essentialiter includit productio seu dependentia creaturæ, non solum non diminuat perfectionem et proprietatem potentia Dei ad agendum extra se, sed etiam sit manifestum indicium infinitæ perfectionis ejus. E contrario vero excellentia internarum originum indicat summam et infinitam perfectionem et proprietatem actuum immanentium Dei, et consequenter aliquo modo minuit proprietatem potentia in actu primo, ut declaratum est. Atque hæc sint obiter dicta propter declarandam exacte analogiam principii. Illud vero magis theologicum est, quod quæri solet, an principium dictum intra Deum de generante et spirante sit univocum vel analogum; in quo ego censeo cum Scoto, loco supra citato, esse univocum, sicut est relatio vel persona, neque in his, quæ cum omni proprietate dicuntur de divinis personis, intelligo analogiam, vel attributionem, cum ibi nulla sit dependentia, aut imperfectio, vel prioritas naturæ. Rursus quæri solet utrum principium ad extra dictum de Deo ut creante vel operante ex præsupposita materia, sit analo-

gum; quod aliqui sentire videntur; ego vero censeo esse univocum, quia effectio univoce dicitur de creatione et educatione, præsertim quæ a Deo fit ut a primo agente; sed de his hæc sunt satis.

Principalis questionis resolutio.

25. *Principium latius patet, quam causa.* — Ultimo ex dictis colligitur responsio ad questionem propositam, propter quam tam multa de principio diximus, scilicet, principium et causam non esse omnino idem, nec reciproce dici, sed principium communis esse quam causam. Ita docet expresse D. Thomas, 1 p., q. 33, art. 1, ad 1, inde rationem sumens, cur in Deo una persona dicatur principium alterius, et non causa. Idem habet in 1, dist. 29, art. 1, in corp., et ad 2, et de Potent., quæst. 10, art. 1, ad 9, et est communis sententia. Quam recte probant rationes dubitandi positæ in principio in tertio loco, et ex omnibus dictis de principio manifeste constat. Nam *principium* dicitur etiam de eo qui proprie non influit in alium, causa vero minime. Item hinc fit ut principium non tantum entibus realibus, sed etiam entibus rationis seu privationi conveniat; causa vero non item. Est ergo hæc conclusio manifesta comparando causam ad principium in tota sua generalitate; si vero comparatur ad principium vere ac per se influens aliquid esse in eo cujus est principium, est etiam vera conclusio, tamen ita difficilis, ut non possit cognosci lumine naturæ, quia in solo Trinitatis mysterio reperitur talis principii modus, et ideo difficile est discrimen et rationem assignare, de quo dicemus sectione sequenti.

Solvuntur argumenta.

26. *An principium et causam idem Aristoteles reputaverit.* — Varii Aristotelis loci ad id expendantur. — Ad primum testimonium Aristotelis initio positum multi respondent, per illam regulam dialecticam, exemplorum non requiri veritatem; in eo enim loco obiter et gratia exempli posuit Aristoteles principium et causam. Sed hæc dura interpretatio est, vel modesta potius concessio Aristotelici lapsus. Alii exponunt nomen causæ ibi non accipi proprie, sed vulgari modo, prout de quacunque occasione vel conditione necessaria dicitur. Sed hæc etiam expositio habet difficultatem infra attingendam, nam nomen causæ etiam vulgariter sumptum nunquam tam late patet sicut *principium*. Dici ergo po-

test, Aristotelem duo ibi dicere de ente et uno. Primum est, esse idem. Secundum est, converti inter se; cum ergo Aristoteles ait, *sicut principium et causa*, non comparat ea in secundo, sed in primo; intendit enim docere ens et unum esse idem re, non tamen ratione; et ad hoc inducit exemplum dicens, quod se habent sicut principium et causa, non sicut tunica et vestis; unde immediate post illa verba, *principium et causa*, subdit, *sed non ut quæ una ratione dicuntur*. Vel si in utraque fiat comparatio, non oportet universaliter intelligi de principio et causa, sed indefinite, quod aliquando principium et causa, licet mutuo consequantur, ratione differant, verbi gratia, principium et causa efficiens.

27. Ad secundum testimonium ex quinto *Metaphysicæ* respondent aliqui, etiam ibi summi nomen causæ lato et vulgari modo. Sed hoc aperte est contra mentem Aristotelis, cum distincte tractet de principio et causa, et utriusque significata philosophice et proprie exponat. Alia expositio est, cum Aristoteles ait, tot modis dici causam quot principium, non esse intelligendum positive, sed negative, id est, causam non dici aliis modis, quam his quibus dicitur principium, licet non necesse sit dici omnibus illis modis. Et quidem licet proprietas illius vocis, *tot modis*, refragari huic expositioni videatur, tamen ratio quam Aristoteles subjungit, videtur cogere ad illam admittendam; subdit enim: *Quoniam omnes causæ principia sunt*. Ex qua ratione ineptissime inferretur, causam dici omnibus modis, quibus dicitur principium; esset enim argumentari a superiori ad inferius affirmative; ut si quis colligeret: *Omnis substantia est ens; ergo quot modis dicitur ens, totidem dicitur substantia*.

28. Aliam vero expositionem indicat Alexand. Alens., scilicet, tot modis dici principium, quot dicitur causa, quia omnis causa est principium. Ita ut post enumeratas significationes principii subjungit Aristoteles quasi generalem regulam, quod principium etiam dicitur omnibus modis, quibus dicitur causa, quamvis non illis solis. Et juxta hunc sensum optime quadrat ratio Aristotelis; tamen vix potest accommodari ad priora verba. Alia expositio indicatur a D. Thoma, scilicet, principii acceptiones ibi numeratas tot convenire causæ, quamvis non sub eadem ratione; nam ex causa incipit motus, et sic de aliis. Juxta quam expositionem probatio Aristotelis aliter est inducenda, scilicet, ut

inde confirmet, illas acceptiones habere locum in principio, quia etiam habent locum in causa, quia omnis causa principium est; inde tamen non sequitur causam et principium reciproce dici, quia, licet acceptiones ibi numeratæ secundum alias rationes possint causæ accommodari, tamen principium latius patet, quia dicitur omnibus illis modis quibus dicitur causa, et secundum propriam rationem causæ; et præterea dicitur aliis modis secundum generalem principii rationem.

29. Ad tertium testimonium ex 12 *Metaphysicæ*, ubi Aristoteles privationem vocat causam, communis omnium et necessaria expositio est, ibi fuisse usum nomine causæ vulgari modo, prout causa dicitur quidquid ad aliud quovis modo requiritur.

30. Sed dicit aliquis: ergo si vere et cum proportionem loquamur, fatendum est principium et causam reciproce dici, nam si utrumque in tota sua amplitudine, et analogia, et vulgari usu sumatur, convertuntur; si autem stricte et cum omni proprietate causa sumatur, etiam convertitur cum principio eodem modo sumpto. Si vero causa sumatur proprie, et principium late, et ideo dicatur principium generalius esse quam causa, impropria fit comparatio; et eadem ratione dici posset causa latius patere quam principium, quia si causa large sumatur, et principium proprie, latius patebit. Respondeo negando utramque partem assumptionis; nam comparando principium proprium ac per se ad propriam et per se causam, communis est principium, ut patet theologice in principii divinarum processuum, et physice in privatione. Et sumendo utrumque in sua latissima significatione, etiam existimo principium esse quid communius. Nam, licet causa sic sumpta plura comprehendat quæ non sunt proprie, vere, ac per se causæ, tamen nihil comprehendit, quod sub generali significatione principii non contineatur; principium vero aliqua complectitur, quæ nullo modo dicuntur causæ, etiam vulgari sermone; primogenitus enim vocatur principium filiorum, non tamen causa ullo modo.

31. *Græci Patres causæ nomine pro principio usi.* — Ad modum loquendi Patrum Græcorum respondet usurpasse nomen causæ latius, quam in Latina proprietate possit aut debeat usurpari; re tamen ipsa non attribuisse nomen causæ personis divinis ad intra, quatenus proprie dicit relationem ad ef-

fectum, et in eo indicat aliquam imperfectionem; sed solum ut dicit originem unius ab alia.

32. *Principiatum an aliquid in divinis, et quod principii correlativum.* — Ad rationem, Theologi negant principiatum esse correlativum principii in divinis. Licet igitur dicant Patrem esse principium Filii, negant tamen Filium esse principiatum a Patre. Ita D. Thomas, 1 part., quæst. 33, art. 1 ad secundum, et alii communiter. Juxta quem loquendi modum, correlativum principii erit id quod est ab alio. Quæ sententia merito approbata est a Theologis Latinis ob reverentiam mysterii Trinitatis, et ad tollendam occasionem erroris; nam principiatum videtur significare aliquid factum, ut supra argumentabamur, vel etiam indicat idem quod initiatum, et consequenter indicat initium essendi. Omisso vero illo mysterio, et ablata vocis invidia, si nomine principiatum solum significetur id quod est correlativum principii, sic negatur idem esse principiatum quod causatum, vel effectum; sed significare tantum id quod ab alio est, vel quod habet principium, non durationis (hæc enim æquivocatio etiam tollenda est), sed vel originis, vel cujusvis alterius modi. Atque in hoc sensu sunt explicandi Græci, qui, ut D. Thomas supra refert, admittunt Filium principiarum a Patre.

33. *Solvuntur quæ probant causam principio latiore.* — Ad argumenta secundo loco facta, quibus probatur causam latius patere quam principium, respondetur, Aristotelem in primo testimonio non loqui generatim de principio, sed de primo principio in aliquo ordine, quod habeat influentiam et causalitatem. De quo principio ibidem dixerat, *licet magnitudine parvum sit, facultate esse magnum*. Et de hoc primo principio negat habere causam superiorem, scilicet in illo ordine. Nam solum primum principium absolute et in tota latitudine entis nullam habet causam. Et eodem sensu in 1 *Physicæ* ponit in definitione principiorum entis naturalis, quod *non sint ex aliis*, eo, scilicet, modo quo ens naturale est ex ipsis, quia illa sunt prima principia in illo ordine. De quibus principii ut principia sunt, et eorum propria definitione in Philosophia disputandum est; ut vero aliqua eorum sunt causæ, de illis dicetur inferius.

SECTIO II.

Utrum sit aliqua communis ratio causæ, et quænam et qualis.

1. Ex Aristotele nullam causæ in communi definitionem habemus; posteriores vero philosophi in ea assignanda laborarunt, ut a communi ad proprias rationes singularum causarum explicandas melius procedatur, simulque declaretur qualis sit convenientia causarum inter se. Supponendum autem est sermonem esse de causa in actu formaliter ut causa est; sicut enim supra de principio dicebamus, ita etiam in causa tria considerari possunt, scilicet, res quæ causat, causatio ipsa (ut sic dicam), et relatio, quæ vel consequitur, vel cogitatur. De hoc tertio membro nihil in to'a materia tractandum est; habet enim inferius suum proprium locum in materia de relatione. De aliis vero duobus dicturi sumus; primo autem de causatione ipsa, per quam formaliter constituitur causa in actu, et ex qua nobis innotescit causa ipsa, seu virtus causandi.

2. *Prima causæ descriptio reprobat.* — Prima igitur definitio hæc tradi solet: *Causa est id, per quod satisfit interrogationi, qua inquiritur propter quid aliquid sit, seu fiat.* Quæ sumi potest ex Aristot., 2 Physic., c. 7, ubi sufficientiam causarum probat, ex eo quod per illas satisfit omnibus modis, quibus quæri solet propter quid res sit; significat ergo causam esse id per quod satisfit quæstioni propter quid. Unde constat dictionem *propter quid*, non sumi illo speciali modo, quo solet dici de causa finali, sed generalius, ut comprehendat omnes. Hæc vero definitio nihil fere rem declarat; nam æque obscurum est quid significet illud verbum *propter quid*; nam si recte sumatur, solum significat habitudinem causæ finalis, et illam ipsam non satis declarat, ut postea videbimus. Si vero sumatur fusius, comprehendit varios modos, qui illis vocibus significantur, *ex quo, per quid, a quo aliquid est*; unde solum imponitur nomen commune, non tamen explicatur communis ratio. Adde illam vocem in ea generalitate etiam posse comprehendere principia quæ non sunt causæ, sicut Christus dixit, Joan. 6: *Ego vivo propter Patrem*; ubi non habitudo causæ, sed principii tantum significatur.

3. *Secunda causæ definitio refutatur.* — Secunda definitio, et valde communis est: *Causa*

est id ad quod aliud sequitur, quæ referri solet ex libro de Causis, ubi non reperitur; et potius videtur sumpta ex definitione principii supra declarata ex Aristotele, § Metaph. Nam quod Aristoteles posuit *primum* loco generis, in illa definitione causæ ponitur per terminum magis transcendentem, scilicet, *id*; reliquæ vero particulæ, scilicet, *ad quod aliud*, manifeste æquivalent illis verbis Aristotelis, *unde aliquid*. Denique quod Aristoteles sub disjunctione dixit, *est, aut fit, aut cognoscitur*, satis confuse comprehenditur sub unico verbo *sequitur*; in hoc enim verbo non potest significari sola consecutio per illationem, aliqui conveniret definitio etiam effectibus ex quibus inferuntur causæ; oportet ergo ut generatim quamcunque connexionem vel consecutionem significet. Atque ex hac ipsa expositione sumitur potissimum argumentum contra ipsam definitionem; quia illa definitio non tam est causæ quam principii; unde etiam convenit privationi, nam ex illa sequitur mutatio, nisi forte dicatur, verbum *sequitur*, intelligendum esse per influxum et dependentiam; quo sensu constabit quidem, definitio erit tamen valde obscura.

Quæstionis resolutio.

4. *Causæ germana adæquatæque descriptio.* — Tertia definitio est, quam potissime afferunt aliqui moderni: *Causa est id a quo aliquid per se pendet.* Quæ quidem, quod ad rem spectat, mihi probatur; libentius tamen eam sic describerem: *Causa est principium per se influens esse in aliud.* Nam loco generis existimo convenientius poni illud nomen commune, quod propinquius et immediatius convenit definito; hoc autem modo comparatur principium ad causam; nam ens, et illud relativum *id*, quod absolute positum illi æquivalet, remotissimum est. Per illam autem particulam, *per se influens*, excluditur privatio, et omnis causa per accidens, quæ per se non conferunt aut influunt esse in aliud. Sumendum est autem verbum illud, *influit*, non stricte, ut attribui specialiter solet causæ efficienti, sed generalius, prout æquivalet verbo dandi, vel communicandi esse alteri. Obijciunt autem quidam contra hanc partem, quod causa materialis non dat esse, sed formalis; inter extrinsecas vero finalis non dat esse, sed efficiens. Sed, licet speciali modo attribuat illis duabus causis dare esse, formæ ut complenti proprium et specificum esse, efficienti vero ut realiter influenti, tamen absolute, et sub

communi ratione, etiam materia in suo genere dat esse, quia ab illa dependet esse effectus, et ipsa dat suam entitatem, qua constituitur esse effectus; causa etiam finalis, eo modo quo movet, influit etiam in esse, ut postea declarabitur.

5. Ad declarandam vero amplius hanc partem definitionis, advertendum est, si philosophice ageremus de solis causis et principiis naturalibus, seu quæ naturali lumine cognosci possunt, sufficienter videri causam definitam illis verbis, et distinctam ab omnibus principiis, quæ veræ causæ non sunt; quia tamen nostra physica et metaphysica deservire debent Theologiæ, talem oportet causæ definitionem tradere, quæ Patri æterno, ut est principium Filii, vel Patri et Filio ut sunt unum principium Spiritus Sancti, non conveniat, et hoc est quod facessit nobis negotium, nam persona producentis videtur principium per se influens esse in aliam personam, atque ita videtur illi convenire tota definitio causæ, cum tamen causa non sit, ut ex recepta sententia Theologorum constat.

Difficultas ex mysterio Trinitatis sumpta.

6. Ad excludendum ergo hujusmodi principium per sese dans esse sine causalitate, usi sunt auctores moderni verbo, *dependendi*, quia una persona divina ita recipit esse ab alia, ut ab illa non pendeat, quia id, quod ab alio pendet, oportet ut habeat essentiam saltem numero diversam ab eo a quo pendet. Sed imprimis explicare oportet quid sit proprie unum pendere ab alio, aut cur ad dependendum requiratur diversitas essentiæ, et non sufficiat distinctio rerum, quæ necessario intercedit inter rem producentem et productam; quia non apparet ratio cur majorem distinctionem requirat verbum *dependendi* quam *producendi*. Item unum relativum proprie dicitur pendere ab alio, quia illo posito ponitur, et ablato aufertur; et tamen non est de necessitate relativorum ut sic habere distinctam numero essentiam; nam personæ divinæ sunt correlativæ, cum tamen sint ejusdem essentiæ. Quod si dicantur esse ejusdem essentiæ absolutæ, distingui tamen in rationibus respectivis, idque satis esse ad correlativam dependentiam, cur non idem sufficiat ad dependentiam producti a producente? Non enim producit quatenus est idem cum producente, sed quatenus ab eo distinguitur; ut sic autem habet distinctam entitatem respectivam receptam ab alio; ergo

secundum illam vere pendeat ab alio. Adde, quod secundum propriam rationem respectivam habet persona producta distinctum esse personale ac respectivum a persona producente; et illud habere non potest nisi ab alio datum; ergo in illo vere pendet ab alio. Quid est enim pendere ab alio in aliquo esse, nisi non habere illud a se, sed datum et communicatum ab alio, a quo semper dari debeat ut semper haberi possit?

7. *Quid sit proprie ab alio pendere.* — *Divinæ personæ productæ quare a producente non pendeant.* — Ad hoc ergo explicandum dixi, causam esse quæ influit esse in aliud; his enim verbis eadem res declaratur, quæ importatur in verbo *dependendi*; significatur autem per illa, ad causalitatem necessarium esse ut illud esse, quod causa per se primo influit in effectum, sit causatum ab ipsa causa, et consequenter quod sit esse distinctum a proprio esse, quod causa in se habet. Unde hoc est proprie pendere in suo esse ab alio, habere, scilicet, esse distinctum ab illo, et participatum seu aliquo modo fluens ab esse illius. Hunc autem modum dependentiæ inveniri in omnibus causis quas nos experimur, ostendi breviter potest in omni causarum genere. Nam materia et forma influunt esse composito, communicando quidem seipsas, et suas entitates; esse tamen compositi, quod inde consurgit, distinctum est ab esse, tum materiæ, tum formæ, et ideo ab illis proprie pendet, quia ad illud constituendum unaquæque confert suum esse, et inde consurgit esse a qualibet earum distinctum, quod sine illis esse non potest. Idem constat in causa efficiente (omissa pro nunc finali, quæ obscurior rem habet influxum, de quo infra videbimus); omnis enim res, quæ influit esse in aliud per modum principii per se et extrinseci, extra mysterium Trinitatis, dat illud, efficiendo ipsummet esse quod communicat; et ideo semper dat esse distinctum ab esse proprio quod in se habet; et hoc est proprie causare et efficere. Et e converso tum proprie res producta pendet in eo genere efficientis causæ, quando ipsum esse, quod ab alio habet per se primo receptum, manat ab esse alterius, et sine tali influxu esse non potest. In processionibus autem divinarum personarum, non ita contingit, quia illud esse, quod per se primo per illas productiones communicatur, non est aliud ab ipso esse personæ producentis, sed est ipsummet numero quod est in persona producente; et hoc

est singulare et admirabile in illis divinis processionibus; et ideo ita una persona procedit ab alia, ut tamen ab illa recipiat esse omnino independens, quia recipit ipsummet esse numero quod est in persona producente.

8. *Occurritur objectioni.* — Neque obstat quod relationes ipsæ distinctæ sunt, et habent proprium esse relativum distinctum, quia non esse relativum ut sic, sed esse absolutum et essentialiter, per se primo communicatur per illas processionem. Procedit enim Deus de Deo, et Pater, generando Filium, primario communicat ipsi suam naturam; relatio vero requiritur tanquam proprietatis necessaria ad constituendam distinctam personam; quod est quasi materiale (ut sic dicam) in omni productione. Sicut in generatione humana, quod per se primo ac formaliter intenditur, est communicatio humanæ naturæ, et humani esse; consequenter vero est requisita personalitas. Ratio ergo productionis principaliter pensanda est ex formali esse per se primo communicato. Unde generatio Christi ut hominis fuit vere humana propter verum esse humanæ naturæ, etiamsi personalitas fuerit alterius rationis. Sic igitur, quia generatio divina talis est, ut esse quod per se primo per illam communicatur, non sit manans ab alio esse, et ideo nec pendens nec causatum, sed communicatum tantum a persona producente, ideo generatio illa non est effectio neque causatio (ut sic dicam), sed productio longe superioris rationis. Accedit quod ipsummet esse relativum illarum personarum tale est, ut essentialiter includat totum esse divinum, quod essentialiter est independens, et ideo neque ipsum esse relativum potest dici dependens.

9. *Unum relativum etiam creatum proprie ab alio non pendet.* — In relationibus vero creatis dicitur interdum una relatio pendere ab alia, quatenus sine illa esse non potest. Sed est impropria et lata locutio, quia ubi est dependentia, prout nunc proprie loquimur, est prioritas naturæ; relationes autem mutuae sunt omnino similes, minusque improprie dicitur relatio creata pendere a suo termino, si supponatur esse aliquid absolutum, quia, posito fundamento et termino resultat relatio. Ex quo fit ut in creatis multo minus dici possit una relatio influere in aliam, quoniam una non est causa, imo nec principium alterius, sed solum habent necessariam simultatem seu concomitantiam. In divinis vero licet

unum relativum procedat ab alio, non tamen per dependentiam, nec per influxum diversi esse essentialis, quod per se primo per talem productionem communicetur.

10. Ad declarandam ergo hanc proprietatem causæ, diximus esse *principium quod influit esse*, quia oportet ut ipsummet esse sit causatum, et consequenter essentialiter distinctum ab esse ipsius causæ. Ad quod etiam indicandum, consulto addidi particulam *in aliud*, et non in aliquem vel in alium, nam *aliud* absolute et proprie non dicitur nisi de eo quod est in essentia diversum. Quod autem causa includat hanc proprietatem et requirat talem modum influxus, non aliter probari potest quam ex communi notione et usu hujus vocis, maxime apud Latinos. Item ex correlativo, quod communiter censetur esse effectus, quæ vox aperte indicat imperfectiorem et dependentiam in eo rigore quem declaravimus; quare certum est, personam divinam productam non posse dici effectum, alioqui diceretur etiam facta, quod est contra fidem, ut constat ex Symbolo. Tandem, quia ex re ipsa, prout declarata est, constat illum modum influxus vel emanationis, qui convenit effectibus creatis respectu omnium suarum causarum, esse longe diversæ rationis ab emanatione unius personæ divinæ ab alia, et habere illum modum dependentiæ quem nos declaravimus; ergo potest una communi voce significari, quæ comprehendat causas rerum creatarum, et non principia divinarum personarum; hujusmodi autem est hæc vox *causa*, et conceptus qui illi respondet, quem per dictam causæ definitionem explicamus. Sic igitur verum est de ratione causæ esse ut sit essentialiter diversa a suo effectu; et quod effectus proprie pendeat a causa; utrumque autem in illa particula, prout a nobis declarata est, indicantur, et per illam excluditur principium in divinis ratione causæ.

Difficultas ex mysterio Incarnationis.

11. Alia vero difficultas nobis oritur ex alio mysterio fidei, scilicet Incarnationis; nam Verbo divino ut personaliter terminanti humanitatem, convenit tota illa definitio causæ; et tamen ut sic non est causa juxta sanam doctrinam, cum neque possit esse causa formalis, quia imperfecta est, neque efficiens, quia alias haberet Verbum efficientiam ad extra, non communem Patri, et Spiritui Sancto. Major propositio probatur, quia juxta communem modum loquendi Theologorum, Ver-

bum divinum terminat dependentiam humanitatis; ergo Verbum est id a quo pendet illa humanitas. Quod si dicas pendere quidem ab illo ut a termino, non ut a causa, primo non solvitur difficultas, imo potius inde concluditur non omne id, a quo aliud pendet, esse causam, et deinde valde obscurum est quid sit dependere ut a termino. Sed hoc posterius mirum non est, quia res est valde supernaturalis, quam explicant Theologi, prout posunt¹. Illud vero prius convincit plane definitionem causæ melius explicari per principium influens per se esse in aliud, quam per dependentiam, nisi hæc particula per priorem declaretur. Igitur Verbum, ut terminans humanitatem, non est principium per se influens esse in illam, neque humanitas hoc modo pendet a Verbo ut a principio influente esse in illam, sed solum in ratione termini, qui est proprietas quædam necessaria, sine qua humanitas illa non potest existere.

12. *Divinum Verbum cum humanitate qualiter ad Christi constitutionem concurrat.* — *Modi terminantes, quam respectu terminatorum causalitatem exerceant.* — Quæ responsio recte satisfacit quantum ad dependentiam humanitatis a Verbo²; adhuc tamen manet difficultas de dependentia Christi, ut est persona composita. Suppono enim ex vera Theologorum doctrina, imo et Conciliorum, et Patrum, ex Verbo ut terminante humanitatem, et humanitate ipsa, consurgere Christi ut Dei hominis personam per se unam, ac mirabiliter compositam. Illud ergo compositum vere pendet a Verbo, tanquam a quodam principio intrinseco ex quo constat; unde necesse est ut in illud influat esse, communicando illi suum esse personale; ex quo cum humanitate resultat hæc persona composita, quæ ut sic aliquo modo distinguitur a Verbo nude sumpto. Sed ad hoc eadem responsio applicanda est, nam Verbum non aliter concurrat ad constituendum illud compositum, quam terminando humanitatem; unde si in hoc non exercet aliquod causalitatis genus, neque etiam constituendo illam personam compositam habet aliquam rationem causæ respectu illius. Argumentum autem factum non tantum procedit in dicto mysterio, sed accommodari potest ad omnia extrema componentia aliquod compositum, ut est punctum res-

pectu lineæ, et subsistentia creata respectu suppositi, etc. De quibus omnibus dicendum est recte probare reduci quidem ad aliquod genus causæ intrinsecæ, id est formalis vel materialis; quomodo autem, et in quo, aliquando deficient a proprietate talium causarum, et præsertim in dicto mysterio, pendet ex his quæ de his causis in particulari dicenda sunt.

Causalitas quid.

13. Ex his quæ de ratione causæ in communi diximus, colligitur primo quid sit id quo causa in actu formaliter et proxime constituitur in esse causæ; quod solet vocari *causatio* vel *causalitas* in communi; hoc autem nil aliud est quam influxus ille, seu concursus quo unaquæque causa in suo genere actu influit esse in effectum; hic vero concursus necessario oportet ut sit aliquid distinctum in re seu ex natura rei a relatione ipsius causæ, cum possit res illa, quæ causa denominatur, in re manere sine hoc actuali influxu; quod est certum signum distinctionis ex natura rei, ut in superioribus visum est. Non potest autem hic influxus esse sola ratio prædicamentalis causæ ad effectum; nam hæc, qualiscunque illa sit, resultat ex ipso influxu causæ ut terminato ad effectum, eo, scilicet, modo quo dici solet, posito fundamento et termino, consurgere relationem; est ergo ille influxus aliquid prius relatione; et secundum illum etiam causa est prior natura suo effectu, cum tamen secundum relationem sint simul natura. Est igitur ille influxus aliquid medium inter entitatem et relationem causæ; quid autem illud sit et an sit aliquid in ipsa causa vel in effectu, et an sit aliquis modus distinctus ab illis, vel tantum denominatio ex utroque desumpta, non potest hic distinctius explicari, donec ad singula causarum genera declaranda veniamus. Et idem est de quibusdam proprietatibus vel conditionibus, quæ communem rationem causæ comitari videntur, et in diversis causis diversimode reperiuntur, ut esse prius natura, distingui realiter, vel essentialiter ab effectu, etc.

Causæ unicus objectivus conceptus.

14. Secundo colligi potest ex dictis, nomen causæ non esse mere æquivocum, cum non tantum nomen, sed etiam aliqua ratio nominis communis sit. An vero huic nomini secundum illam definitionem correspondeat

¹ Vide dicta in 1 tom. tertiæ part., disp. 8, sect. 3.

² Lege quæ diximus 1 to., disp. 8, sect. 1.